

SOVHOOSIDE LÜHIAJALINE KREDITEERIMINE SEOSSES ULEMINEKUGA TÄIELIKULE ISEMÄJANDAMISELE

H. Ruussaar

TRÜ rahanduse ja krediidi kateeder

Seoses sovhooside üleviimisega täielikule isemajandamisele laienes tunduvalt pangakrediitide osa. Koos lühiajaliste krediitidega võivad sovhoosid kasutada pikaajalist krediiti tootmisalasteks tsentraliseeritud kapitaalmahutusteks, samuti ka sovhoosi erifondide arvel teostatavateks kapitaalmahutusteks, kui nendes fondides ei ole küllaldaselt vahendeid.

Juhul kui sovhoos ei saanud temast mitteolenevatel põhjustel kapitaalmahutuste finantseerimiseks planeeritud kasumit, võib ta saada selleks kuni viieks aastaks pikaajalist krediiti. Samuti on pangal õigus pikendada krediidi tasumise tähtaega kuni üks aasta.

Lühiajaline krediit aitab tootmisettevõtetel üle saada ajutisest rahaliste vahendite nappusest ja etendab suurt osa tootmise suurendamisel. Täielikule isemajandamisele viidud sovhooside lühiajalisel krediteerimisel ongi silmas peetud krediidi eeliste kasutamist sovhooside majanduslikul tugevdamisel.

Riigipank annab sovhoosidele lühiajalist krediiti:

- hooajaliste ülenormatiivsete tootmiskulude (kaasa arvatud töötasu, kaubalis-materiaalsete väärtuste varude alla mahutatud vahendite katteks;
- plaaniliste kulutuste osas tekkiva omavahendite aastasisese puudujäägi ajutiseks katmiseks (kapitaalmahutuste, kapitaalarmondi, omakäibevahendite normatiivi juurdekasvu, elamu- ja kommunaalmajanduse kahjumite jne. osas);
- produktiiv- ja tööloomade põhikarja formeerimisel tehtavate kulutuste katteks;
- majandusorganite vastastikuse võlgnevuse ühekordsete tasarvelduste puhul arvelduste lõpetamise ja saaduste tootmise ning realiseerimise käigust tulenevate muude ajutiste vajaduste katmiseks.¹

¹ NSVL Riigipank. Katseliselt täielikule isemajandamisele üleviidud sovhooside ja teiste riiklike põllumajandusettevõtete lühiajalise krediteerimise juhend. Tallinn, 1967.

Krediidivajadused tehakse sovhoosides kindlaks tootmisfinantsplaanide järgi koostatavate arvestuste alusel. Nendes arvestustes näidatakse tootmiskulude plaanilised mahud aastas ja nende katteallikad, kusjuures kulud ja katteallikad tuuakse välja kasvavas kokkuvõttes aasta algusest kuni vastava (laenu saamiseks planeeritava) kvartali lõpuni.

Nii näiteks tehakse kapitaalmahutusteks, kapitaalremondiks, omakäibevahendite normatiivi juurdekasvuks ja teisteks plaanilisteks kulutusteks ettenähtud omavahendite aastasisese ajutise puudujäägi katmiseks vajaliku krediidi suurus kindlaks sel teel, et tuuakse nende objektide järgi eraldi välja vahe, mis on nimeetatud plaaniliste kulutuste mahu ja nende katmiseks finantsplaanis olevate vahendite vahel vastaval perioodil (kuu, kvartal). Sesonseteks ülenormatiivseteks tootmiskuludeks antavad krediidid peavad aga olema tagatud jooksva aastal saadava toodanguga. Kaubalis-materiaalsete väärtuste varude katmiseks antavad krediidid tagatakse nende varude väärtusega.

Kui plaani täitmise käigust selgub, et tootmistingimuste muutumise tõttu kulude ja toodangu väljatuleku tegelikud määrad, samuti ka kaubalis-materiaalsete väärtuste varud kujunevad tunduvalt erinevateks plaanilisest arvestusest, võib sovhoos seda arvestust aasta ja vastava kvartali kohta täpsustada nii, et krediitide tagasimaksmine oleks tagatud toodangu väljatuleku ja realiseerimise või ka lõpetamata tootmise omakäibevahendite normatiivi juurdekasvuga.

Täielikule isemajandamisele üleviitud sovhooside krediteerimine toimub kontrollarvu piires. Kontrollarv määratakse kindlaks põllumajandusliku tootmise valitsusele põllumajanduse ministri poolt kooskõlas riigipanga kontoriga. Põllumajandusliku tootmise valitsus jagab omakorda kontrollarvud sovhooside lõikes.

Kogu rahvamajanduse huvidest lähtudes on väga tähtis, et sovhooside krediititaotlused oleksid põhjendatud. Krediit määratakse kindlaks sovhoosidele riigipanga kvartaalsete krediidiplaanide alusel.

Kui krediteerimisel on kontrollarvu ületamise põhjustanud kaubalis-materiaalsete väärtuste täiendav saamine ja kulutused seoses tootmisplaaniga ületamisega, siis riigipanga-asutused, peatamata sovhooside krediteerimist, selgitavad ületamise põhjused ja vajaduse korral taotleavad kontrollarvu suurendamist. Kontrollarvu ületamisel muudel põhjustel (puudused sovhooside finantsmajanduslikus tegevuses) esitavad riigipanga-asutused sovhoosidele nõudmise puuduste kõrvaldamiseks ja võlgnevuse viimiseks kontrollarvu piiridesse. Erilaenukonto laenuseise ei vormistata tähtajaliste kohustustega, sest kogu laekumine realiseerimisest kantakse üle erilaenukontole.

Lühiajaline krediit on sesoonsete tootmiskulude katmise ja

materiaalsete väärtuste ülenormatiivsete varude kujundamise plaaniline allikas. Tootmis- ja muudeks vajadusteks käibevarude andmine riigipanga krediidi näol võimaldab sovhoosidel juhtida majapidamist ka siis, kui nendele on kinnitatud ainult minimaalsel hulgal omakäibevarudeid.

Sovhoosidele antakse krediiti krediteerimise üldprintsipiide alusel. Krediiti antakse riigipanga poolt sel juhul, kui sovhoosil on kulutuste katmise vajadus ja krediidi tagastamiseks ka tagatis, s.o. toodangu plaaniline väljalase ja kaubalis-materiaalsete väärtuste varud.

Vastavalt sellele võivad krediteerimise objektideks olla

— taime- ja loomakasvatuses, tööstuslikus ja abi- ning muudes tootmisharudes tehtud tööd ja materiaalsed vahendid tegelikud kulutused (millest arvestatakse maha toodangu väljalase), kui need ületavad plaanis kindlaksmääratud omavahendite normatiivid vastavate artiklite lõikes;

— kaubalis-materiaalsete väärtuste sesoonsed ülenormatiivsed varud;

— plaaniline omavahendite aastasisene puudujääk;

— debitoorne võlgnevus ja lähetatud kaupade eest tekkinud võlgnevus (peale viivisvõlgnevuse), kusjuures võlgnevusest arvestatakse maha plaaniline kasum ja arveldusalane normatiiv.

Nagu toodud andmetest näeme, olid Tartu rajooni sovhoosides sesoonsed ülenormatiivsed tootmiskulud krediidi tagatiseks põhiliselt III kvartalis. Selles kvartalis on tootmiskulud suuremad ja ületavad normatiive, kuna on saagikoristus. I poolaastal on aga sesoonsed ülenormatiivsed tootmiskulud seotud loomakasvatusega, kuna loomade ülalpidamine laudaperioodil on kallim.

Kui eelmise krediteerimise korra kohaselt sisaldasid sesoonsed ülenormatiivsed tootmiskulud ainult taime- ja loomakasvatuse kulusid, siis uue krediteerimise korra juures sisaldavad sesoonsed ülenormatiivsed tootmiskulud peale eelnimetatute veel tööstusliku, abi- ja muu tootmise kulud.

Sesoonseid ülenormatiivseid tootmiskulusid krediteeritakse bilansilistes summades (kuid mitte üle plaaniliste summade), mis vastava arvestuse kohaselt tehakse kindlaks kui vahe sesoonsete ülenormatiivsete plaaniliste kulude ja toodangu plaanilise väljatuleku vahel.

Krediidi suurus iga krediteeritava objekti järgi määratakse järgmises korras.

Sesoonseid ülenormatiivseid taimekasvatuse kulutusi krediteeritakse lähtudes tööde maksumusest, mida vähendatakse tegeliku toodangu väljatuleku võrra plaanilises maksumuses.

Sesoonsetele ülenormatiivsetele loomakasvatuse kulutustele antakse krediiti vahe ulatuses, mis tekib põhikarja ülalpidamise tegelike kulutuste ja toodangu tegeliku väljatuleku vahel.

Tartu rajooni sovhooside sesoonsed ülenormatiivsed tootmiskulud
1967. ja 1968. aastal ning 1969. aasta I poolaastal

Tabel 1

(tuh. rbl.)

Sovhoosid	1967. a.				1968. a.				1969. a.		
	1. I	1. IV	1. VII	1. X	1. I	1. IV	1. VII	1. X	1. I	1. IV	1. VII
Kambja	—	129,5	366,4	—	—	—	318,6	—	—	—	324,1
Koosa	—	164,6	342,3	183,2	24,1	94,5	309,0	144,7	27,5	134,1	360,9
Kuuste	—	46,9	166,3	—	—	45,2	164,0	—	21,0	98,1	241,7
Laeva	—	59,4	160,9	22,3	10,1	95,0	213,4	64,3	—	107,5	213,3
Luunja	—	—	371,4	35,0	9,9	139,9	333,4	—	—	—	321,2
Nõgiaru	—	59,7	220,2	23,7	18,4	86,7	275,2	43,8	56,9	139,3	298,5
Nõo	—	90,4	266,5	—	—	—	314,3	—	25,8	154,1	396,1
Sootaga	—	109,3	249,9	83,1	6,6	210,8	265,0	92,3	13,7	206,6	299,1
Teedla	—	81,8	195,8	5,1	—	136,7	167,1	—	—	69,3	181,8
Uula	—	—	—	—	—	—	257,9	—	—	—	—
Võnnu	—	40,6	243,8	—	—	467,7	223,4	—	—	81,9	281,8

Tööstusliku, abi- ja muu tootmise sesoonsete ülenormatiivsete kulutuste kindlustusel krediidi suurus määratakse lähtudes tegelikust suurusest bilansi järgi.

Kõikide nimetatud sesoonsete ülenormatiivsete tootmiskulude krediteerimisel tuleb arvestada ka kinnitatud normatiive.

Sovhoosidele, kes töötavad rentaabliit, täidavad jooksva aastal saaduste tootmise ja realiseerimise plaane ning tasuvad õigeaegselt riigipanga laenud, võetakse sesoonsed ülenormatiivsed tootmiskulud krediidi tagatiseks bilansi summades (sõltumata nende kulude plaanilistest määradest).

Sesoonsete ülenormatiivsete kaubalis-materiaalsete väärtuste varude ning muude eespool nimetatud krediteeritavate normeeritavate aktivate jääkide olemasolul antakse laenu sovhoosi bilansis näidatud summade ulatuses.

Eelmise lühiajalise krediteerimise korra puhul võeti krediidi tagatiseks eraldi noor- ja nuumloomade ülenormatiivsed jäägid ning kaubalis-materiaalsete väärtuste sesoonsed ülenormatiivsed varud.

Nüüd kehtiva sovhooside lühiajalise krediteerimise korra järgi võetakse krediidi tagatiseks kaubalis-materiaalsete väärtuste sesoonsed ülenormatiivsed varud, kuhu kuuluvad noor- ja nuumloomad, söödad, seemned ja istutusmaterjalid, naftasaadused, tahkekütus, mineraalväetised, varuosad ja remondimaterjalid, abimaterjalid (kaasa arvatud ehitusmaterjalid jooksvaks ja kapitaalremondiks), väheväärtuslikud ja kiiresti kuluvad esemed (maha arvatud kulumine), taara, tooraine abiettevõtetele, põllumajanduslik ja muu valmistoodang.

Kõiki eespool loetletud kaubalis-materiaalseid väärtusi krediteeritakse ka Tartu rajooni sovhoosides.

Kui võrrelda sesoonsete ülenormatiivsete kaubalis-materiaalsete väärtuste II poolaasta alguse ja lõpu seis omavahel, näeme, et aasta alguskuude seis on tunduvalt väiksem lõpukuude omast. Nähtus on seletatav sellega, et sesoonsete ülenormatiivsete kaubalis-materiaalsete väärtuste (söödad, seemned, väetised, mürkemikaalid, remondimaterjalid) varud vähenevad II kvartalis tunduvalt, kuna need kasutatakse ära taimekasvatuse kevadiste tööde teostamisel. III kvartali lõpust alates aga sesoonsete ülenormatiivsete kaubalis-materiaalsete väärtuste varud kasvavad, olles aasta lõpuks sovhoosidel peamisteks krediidi objektideks.

Varude kasv on seotud saagi arvelevõtmisega ja remondiks vajalike materjalide varumisega.

Käibevahendite puudujäägi kiireks likvideerimiseks on riigipangal lubatud puudujäägi ajutiseks katmiseks anda krediiti kuni kaheks aastaks sovhoosi poolt võetud kohustuse alusel, tingimusel, et sovhoos rakendab konkreetseid abinõusid (täiendava kasumi saamine) omakäibevahendite puudujäägi katmiseks.

Ülenormatiivsed kaubalis-materiaalsete väärtuste varud Tartu rajooni
sovhoosides 1967. ja 1968. aastal ning 1969. aasta I poolaastal

Tabel 2

(tuh. rbl.)

Sovhoosid	1967. a.				1968. a.				1969. a.		
	1. I	1. IV	1. VII	1. X	1. I	1. IV	1. VII	1. X	1. I	1. IV	1. VII
Kambja	318,3	223,0	0,6	510,8	—	—	104,6	—	—	—	184,7
Koosa	127,6	86,0	—	159,1	261,2	264,0	44,8	—	311,6	118,5	—
Kuuste	—	92,6	—	209,6	4,2	93,0	16,7	175,1	283,3	180,8	73,3
Laeva	104,6	84,9	18,8	144,6	135,4	110,3	24,6	—	204,3	192,3	142,2
Luunja	—	—	—	237,3	75,6	40,5	—	—	—	—	63,4
Nõgiaru	140,7	151,8	25,1	221,1	94,0	143,0	50,8	265,9	258,0	177,6	84,3
Nõo	158,6	110,8	—	—	38,7	—	8,3	—	245,6	248,9	24,3
Sootaga	155,2	130,9	46,1	263,2	131,4	210,8	139,7	290,0	325,5	265,8	110,9
Teedla	109,6	82,8	—	285,2	24,5	136,7	46,0	239,6	—	113,7	8,3
Uula	—	—	—	—	—	—	10,7	—	—	—	—
Võnnu	165,2	142,5	—	433,1	325,3	441,2	251,1	607,7	556,7	212,0	281,8

Plaaniline omavahendite aastasisene puudujääk hõlmab omakäibevahendite aastasisese puudujäägi kapitaalremondiks, omakäibevahendite normatiivi juurdekasvuks ja elamu-kommunaalmajanduse kulutusteks, kaasa arvatud akumulatsiooni sesoonsed hälbed realiseeritud toodangu osas. Kõik loetletud artiklid krediteeritakse ainult plaani piires.

Krediiti ei anta ebakvaliteetselt tehtud tööde kulude ega mittevajalike, kauaks seisma jäänud, mittekomplekssete, sovhoosis kasutult seisvate materiaalsete väärtuste, samuti kindlaksmääratud tähtaegadeks realiseerimata jäänud sellise valmistoodangu tagatisel, mille edasine säilitamine ei ole otstarbekohane.

Reeglipäraselt peavad sovhoosid omakäibevahendite olemi ja säilitamise ning juurdekasvu eest hoolitsema ise. Kui sellega toime ei tulda (välja arvatud juhud, kui omakäibevahendite puudujääk tekkis majandist mitteolenevatel põhjustel), peavad majandid tekkinud omakäibevahendite puudujäägi katma eeskätt organisatsioonilis-tehniliste abinõude rakendamisega, et järgnevatel perioodidel (selle aasta järgnevatel kvartalitel ja järgmisel aastal) saada täiendavat kasumit. Vajaduse korral vähendatakse selleks ajutiselt (kuni kaheks aastaks) kasumist töötajate materiaalse stimuleerimise fondidesse tehtavaid eraldamisi kuni 30%.

Omakäibevahendite mittesihipärast kasutamist nimetatakse käibevahendite immobiliseerimiseks. Seda võib esineda:

- a) omakäibevahendite kasutamisel kapitaalehituse otstarbeks;
- b) omakäibevahendite kasutamisel kapitaalremondiks;
- c) omakäibevahendite kasutamisel karja formeerimise kuludeks.

Kui vaadelda omakäibevahendite immobilisatsiooni esinemist Tartu rajooni sovhoosides, siis selgub, et põhiliselt on omakäibevahendeid kasutatud kapitaalremondiks ja põhikarja formeerimise kuludeks. Üksikutel juhtudel esineb immobilisatsiooni ka kapitaalehitusse.

Kõige suurem oli omakäibevahendite immobiliseerimine 1968. aastal, tunduvalt vähenes aga 1969. aasta I poolaastal.

Omakäibevahendite kasutamine kapitaalremondiks on tingitud sellest, et amortisatsioonieraldised kapitaalremondiks ühel perioodil on väiksemad kui kapitaalremondi kulud; teisel perioodil on aga olukord vastupidine või pole üldse tehtud kapitaalremonti. Sel perioodil kaetaksegi eelmisel perioodil esinenud immobilisatsioon amortisatsioonieraldistega.

Meie vabariigis sovhooside kapitaalremondi kulutusi ei krediteerita.

Tabelist 3 näeme, et Tartu rajooni sovhoosidel esines omakäibevahendite immobilisatsiooni kapitaalremondi kuludesse.

Põhjus on selles, et sovhoosid teostasid kapitaalremonti üle plaani ega katnud seda vastavate amortisatsioonieraldistega.

**Omakäibevahendite immobilisatsioon Tartu rajooni sovhoosides
1967. ja 1968. aastal ning 1969. aasta I poolaastal**

(tuh. rubl.)

	1967. a.				1968. a.				1969. a.		
	1. I	1. IV	1. VII	1. X	1. I	1. IV	1. VII	1. X	1. I	1. IV	1. VII
Kokku	33,2	41,0	87,4	43,5	109,0	63,3	120,2	92,0	20,0	45,9	36,1
sellest:											
kapitaalremondiks;	11,2	13,9	5,7	3,8	12,8	15,7	11,7	19,4	0,5	17,6	17,7
kapitaalehituseks;	—	0,4	3,7	—	—	14,5	28,1	10,0	—	19,0	6,6
põhikarja formeerimiseks.	22,0	26,7	78,0	39,7	96,2	33,1	80,4	62,6	19,8	9,3	11,8

Omakäibevahendite kasutamist põhikarja formeerimise kulu- deks esineb siis, kui kulutused sihtsigneeringute või erifondide arvel on suuremad kui laekumine.

Sovhooside kulutusi põhikarja täiendamiseks ei finantseerita enam riigieelarvest, vaid sovhoosi omavahenditest, mis saadakse väljapraagitud loomade müügist, tööloomade amortiseerimisest ja teistest vastavatest allikatest. Puuduv osa aga kaetakse panga- krediidiga. Need krediidid tasutakse sovhooside poolt kasumist ja muudest allikatest. Puuduv osa saadakse riigieelarvest.

Sovhoosi omavahendid, mis on määratud põhikarja formeeri- miseks, hoitakse sovhoosi arvelduskontol.

Riigipanga laenud selleks otstarbeks antakse eraldi laenukont- olt ja selleks määratud limiidi piirides. Laenu saamiseks esitab sovhoos koos bilansiga õiendi karja formeerimiseks tehtud kulude kohta. Seega kaetakse põhikarja formeerimise kulud pangakre- diidiga, alles pärast aruandeperioodi lõppemist, s.o. pärast kuu- bilansi esitamist, ja sellest tulenevalt esinebki nii Tartu rajooni sovhoosidel kui ka vabariigis tervikuna pidevalt omakäibevahen- dite kasutamist nendeks kulutusteks.

Omakäibevahendite immobilisatsioon põhjustab sovhoosi finantsilise seisundi ebakindlust.

Sovhooside üleviimisega täielikule isemajandamisele kasvas ka lühiajalise krediidi osatähtsus sovhooside käibevahendite for- meerimisel.

Kui eelmise krediteerimise korra puhul ei krediteeritud kõi- kide normeeritavate käibevahendite ülenormatiivseid jääke (seemneid, abimaterjali, väheväärtuslikku inventari), siis praegu krediteeritakse kõiki jääke.

Kõik sovhoosid on kohustatud tagastama laenu riigipangale ettenähtud tähtaegadeks. Neil juhtudel, kui üksikud sovhoosid neist olenemata põhjustel ei suuda tagastada laenu kindlaksmää- ratud tähtaegadeks, võib neile laenu tasumiseks anda pikendust riigipanga osakonna juhataja loal kuni üheks aastaks.

Hästi töötavatele sovhoosidele, kes katavad oma tootmiskulud peamiselt omavahendite arvel ja kasutavad riigipanga krediite erandjuhtudel, ei avata erilaenukontosid. Ajutiste finantsraskuste korral antakse nendele sovhoosidele tootmise ja realiseerimise käigus tekkivateks vajadusteks laenu kuni 60 päevaks. See laen tagastatakse arvelduskontolt.

Sovhooside krediteerimine sesoonseteks ülenormatiivseteks tootmiskuludeks (kaasa arvatud töötasu ja kaubalis-materiaalsete väärtuste varud ning aastasisene ajutine omavahendite puudu- jääk) toimub erilaenukontolt, ühtlasi kantakse sovhooside tulude laekumised toodangu realiseerimisest ja muud rahalised sissetu- lekud sellele kontole võlgnevuse katteks.

Laenud produktiiv- ja tööloomade põhikarja formeerimisel

Tartu Rajooni Põllumajandusliku Tootmise Valitsuse sovhooside laenuseisud.

(tuh. rbl.)

	1967. a.				1968. a.				1969. a.		
	1. I	1. IV	1. VII	1. X	1. I	1. IV	1. VII	1. X		1. IV	1. VII
Laen kokku	760,2	1017,1	1587,2	1125,3	1153,5	971,8	1393,8	1134,3	1290,4	855,2	1470,7
sellest:											
erilaen	760,2	1017,1	1478,1	1062,4	1100,3	899,6	1228,2	986,1	1086,0	746,3	1299,2
karja formeerimiseks	—	—	109,1	62,9	53,2	72,2	165,6	148,2	204,4	108,9	171,5

tehtavate kulutuste katteks ja majandusorganite vastastikuse võlgnevuse ühekordsete tasaarvelduste saldode katmiseks antakse erilaenukontolt.

Erilaenukontolt toimub

— arveldusdokumentide tasumine kaubalis-materiaalsete väärtuste ja teenuste eest, limiteerimata tšekiraamatu tšekkide maksmine ning muud arveldustega seotud operatsioonid;

— laenu väljaandmine töötasudeks;

— laenu andmine tagatise ülejäägi puhul, kui ülejääk selgus kontrollimisel sovhooside bilansside järgi.

Erilaenukontolt kantakse sovhoosi arvelduskontole kapitaal-mahutusteks määratud amortisatsioonisummad ja plaanilise kasumi summad, mis plaanilisest protsendist lähtudes on arvestatud tegelikult laekumiselt, samuti hädavajalikeks vajadusteks puudujäävate vahendite summad.

Arvelduskontolt toimub

— fondimaksu ülekandmine riigieelarvesse;

— amortisatsiooni ja kasumi ülekandmine kapitaal-mahutuste finantseerimise kontodele;

— tagatiseta, pikendatud ja viivisvõlgnevuse tasumine;

— kapitaal-mahutusteks ja põhikarja formeerimiseks saadud laenude (kuni 2 aastase tähtajaga) tasumine;

— sovhooside fondide arvel tehtud kulutuste katmine;

— muude kasumi arvel tehtavate kulutuste katmine.

Uus lühiajalise krediteerimise kord annab sovhoosidele avaramad võimalused oma tootmistegevuse arendamiseks. Võrreldes eelmise krediteerimise korraga, mis kehtis 1964. aasta IV kvartalist kuni 1967. aasta II poolaastani, saavad nüüd sovhoosid summaariselt rohkem laene.

Kui enne oli kehtestatud kõigi krediteeritavate objektide lõikes vastav liimit, mille ulatuses sovhoos võis saada lühiajalist laenu, siis nüüd on antud kontrollarv, mis on limiidist paindlikum ja mida on võimalik vajaduse korral suurendada. Eelmise lühiajalise krediteerimise korra puhul esines juhtumeid, kus sovhoosid said vähem laene, kui oli tagatise. Põhjuseks oli sellisel juhul kindlaksmääratud laenulimit, mida ei tohtinud ületada, hoolimata tagatistest. Praeguse lühiajalise krediteerimise korra juures ei ole kindlaksmääratud kontrollarvu suurus takistuseks, mis vähendaks väljaantava laenu suurust, kui tagatis vastava summa ulatuses on olemas. Kontrollarvu võib paluda suurendada.

Sovhooside uus lühiajalise krediteerimise kord võimaldab sovhoosidel rohkem kasutada ajutiste vajaduste laene, mis aitavad kaasa põllumajanduse arendamisele ja intensiivistamisele.

Uus krediteerimise kord lihtsustas tunduvalt sovhooside krediteerimist ja laiendas krediidisuhteid. Sovhooside üleviimine uuele krediteerimise korrale vähendas mõningal määral ka riigi-

panga osakondade tööd laenude väljaandmisel ja arvestamisel. Varem tuli teha palju tehnilist tööd, nagu seda olid laenude tasumise tähtaegade määramine, nende vormistamine tähtajaliste kohustustega; maksete pikendamiseks esitamine, kui esines häireid toodangu väljatulekul; laenude tasumise kontrollimine. Nüüd langes ära ka vajadus eraldi laenukonto avamiseks töötasude laenu väljaandmisel.

Uue krediteerimise korra rakendamine muutis paindlikumaks kogu krediteerimise mehhanismi, samuti suurenes krediitide osa põllumajandusliku tootmise kulude katmisel ja kiirenes krediitide ringlus.

Vaatamata eelistele, võrreldes eelmiste krediteerimise kordadega, on uues krediteerimise korras ka lünki, mis vajavad kõrvaldamist.

On möödunud kaks aastat sellest, kui Eesti NSV sovhoosid (kokku 168 majandit) viidi üle täielikule isemajandamisele. Isemajandamisele ei viidud meie vabariigis üle mitte üksikud eesrindlikud majandid, vaid kõik, väga erineva tootmistasemega majandid. Kuigi lõppkokkuvõtet on veel vara teha, võib juba praegu öelda, et isemajandamine on end igati õigustanud. Sellest räägivad ka finants-majanduslikud tulemused.

Saagikus ja kogutoodang näitas endiselt tõusu, vaatamata 1969. a. küllaltki rasketele looduslikele tingimustele. Kõikide toodanguliikide omahind alanes. Kasum suurenes. Majandite keskmine rentaablus tõusis. Vähenes suhteliselt madala rentaablusega majandite arv.

Eriti suuri muudatusi oli sovhooside finantsmajanduses.

Kapitaalmahutuste finantseerimine riigieelarvest vähenes juba 1968. a. 41,5% -lt 17,2% -le, seega 2,4 korda. Finantseerimine sovhooside omavahenditest tõusis 58,5% -lt 75,3% -le. Uue kapitaalmahutuse finantseerimise allikana tuli juurde pangakrediit. Kogu finantseerimise summast kaeti pangakrediitidega 7,5%, mis 1969. a. veelgi kasvas.

Suureks abiks sovhoositootmise edasiarendamisel on uus kasumi jaotamise kord, mille rakendamisel suurenesid ülekanded sovhooside materiaalse stimuleerimise fondidesse. 1966. a. kanti sovhoosifondi ainult 8,9% kasumist, 1968. a. läks ainult materiaalse stimuleerimise fondi 15% kasumist, sotsiaal-kultuuriliste ürituste ja elamuehituse fondi 9,7%, kokku seega 24,7%.

Suurenesid rahalised vahendid sovhoositootmise edasiseks laiendamiseks, milleks 1968. a. kasutati 14,8 milj. rbl. ehk 36,8% kasumist, 4,5 milj. rubla vastu 1966. a. Summaliselt kasutati sovhooside omavahenditest taastootmiseks 1968. a. võrreldes 1966. a. 3,3 korda ning 1969. a. 3,5 korda rohkem.

Selle tõttu muutus ka kasumi ülekandmine riigieelarvesse. Kui 1966. a. kanti riigieelarvesse kasumist 8,6 milj. rbl., siis

1968. a. ainult 2 milj. rbl. Vastavalt sellele vähenes muidugi ka finantseerimine riigieelarvest sovhoositootmise edasiseks arendamiseks.

Sovhooside juhtkonnad võivad nüüd rohkem näidata initsiatiivi oma majandi töö organiseerimisel, et saavutada paremaid tagajärgi ja kasutada selleks iga rubla kõige efektiivsemalt.

Rida autoreid märgib uue krediteerimise korra puudustena järgmisi asjaolusid.

1. Põllumajanduses kasutavad rohkem krediiti just halvasti töötavad majandid, kus omahind on kallim. Et mitte toetada halvasti töötavate majandite (kus rentaablus on madal) tootmist laenuga, tuleks vaatluse alla võtta krediidi kasutamise eest võetava tasu diferentseerimine vastavalt tootmise rentaablusele.

Meie arvates aga mõte, et halvasti töötavalt sovhoosidelt, kes vajavad ja kasutavad rohkem krediiti, peaks võtma ka kõrgendatud krediidiprotsenti, pole kooskõlas nõukogude krediidi ülesandega. Viimane ei seisne ju laenuprotsentidest kasusaamises ja selleks kõrge protsendi võtmises, vaid krediit on abinõu rahvamajanduse varustamiseks vajalike rahaliste vahenditega. Ka sanktsioonina kõrgemate protsentide võtmine selliste sovhooside krediidilt ei õigusta end.

2. Rangemalt tuleks riigipangal suhtuda sovhoosidesse, kes soetavad liigseid ja mittevajalikke kaubalis-materiaalseid väärtusi.

Sovhoosid peaksid ise pöörama rohkem tähelepanu oma finants-majanduslikule tegevusele. Seni ei ole see veel küllaldane. Nii koguvad majandid tihti liigseid ja mittevajalikke kaubalis-materiaalseid väärtusi. Et riigipank nimetatud väärtusi ei krediteeri (võtab tagatiste hulgast maha), peaks see olema hoiatuseks sovhoosile kaubalis-materiaalsete väärtuste muretsemisel.

3. Vastavalt uuele krediteerimise korrale võetakse sovhoosi erilaenukonto kindlustuseks kõik kulutused ja kaubalis-materiaalsed väärtused, välja arvatud tulevaste perioodide kulud, mida arvestatakse normeeritavate käibevahendite koostises.

Tuleks aga krediteerida ka neid kulutusi ülennormatiivses ulatuses. Sovhooside omakäibevahendite normatiiv artikli «Tulevaste perioodide kulud» sellele osale kuludest, mis kantakse tuleva aasta saakide omahinda, teine osa kantakse aga planeeritava aasta tootmiskuludesse ja seda tuleks krediteerida.

4. Tööstusliku, abi- ja muu tootmise, aga samuti tulevaste perioodide kulude täitmata normatiivi summa ulatuses tuleks vähendada krediidi tagatist ja seda selleks, et arvelduskontol olevaid vabu vahendeid kasutataks ratsionaalselt. See aga vastaks täielikult isemajandamise printsiipidele.

Meie vabariigi sovhooside krediteerimisel rakendatakse ka seda põhimõtet.

5. Krediiti kasumi sesoonseteks hälveteks võiks anda erilaenukontolt ilma laenu tähtajaliste kohustustega vormistamiseta, kuna tulem toodangu realisatsioonist laekub erilaenukontole.

Tartu rajooni sovhoosid ei kasuta nimetatud krediiti. Kasutamise korral tuleks meie arvates aga eeltoocuga ühineda samal põhjusel.

Üldistades täielikule isemajandamisele üleviidud sovhooside lühiajalise krediteerimise korda, võib esile tuua selle korra eelised, kuid samal ajal loetleda ka uue krediteerimise korra puudusi.

Uue lühiajalise krediteerimise korra eelised.

1. Aitab kaasa põllumajanduse edasiarendamisele ja intensiivistamisele, põllumajandussaaduste tootmis- ja realiseerimisplaanide ning omahinna alandamise ülesande edukale täitmisele ja ületamisele, samuti sovhooside finants-majanduse tugevdamisele.

2. Lihtsustus lühiajalise krediteerimise kord; kogu krediteerimise mehhanism muutus paindlikumaks.

3. Suurenes krediitide osa põllumajandusliku tootmise kulu- tuste katmisel ja kiirenes krediitide ringlus.

4. Majandid saavad käsutada omakäibevahendeid vastavalt vajadusele.

5. Kadus vajadus eraldi laenukonto avamiseks krediidi välja- andmisel töötasudeks.

Puudusteks, millised vajaksid kõrvaldamist, on meie arvates.

1. Põhikarja formeerimise kulutuste krediteerimisel kehtiv kord kutsub esile immobilisatsiooni. Vastavalt NSVL Riigipanga Valitsuse kirjade nr. 1573 14. II 1967. a. toimub krediitide välja- andmine bilansi järgi. See viib aga selleni, et põhikarja formeeri- mise kulutused, millised teostati eelmisel kuul, jäävad 1. kuu- päeva seisuga krediteerimata ja kujuneb immobilisatsioon.

Seega tuleks edaspidi, et vältida immobilisatsiooni, anda välja krediiti põhikarja formeerimise kulutusteks operatiivandmete alu- sel kuni 1. kuupäevani ja alles jääks ka krediteerimine bilansi järgi.

2. Sovhoosid ei kasuta kindlustusfondi vahendeid ära täieli- kult. Kehtiv kord aga ei võimalda ülejääke kasutada ka teisteks eesmärkideks. Seega toimub vahendite kinnikülmutamine, samal ajal kui neid vahendite ülejääke võiks kasutada kapitaal- mahu- tusteks või teisteks sovhooside tootmistingimusi parandavateks üritusteks.

3. Et palgafondi õige planeerimine sõltub sovhoosi tootmis- programmist (külvipind, karja suurus, saagikus, produktiivsus, kogutoodang), siis peaks olema sovhoosil õigus planeerida palga- fondi vastavalt tootmisprogrammile, sealhulgas kuude lõikes, ja alles seejärel kinnitaks selle kõrgemalseisev organ.

4. Kehtestada täielikule isemajandamisele viidud sovhoosidele lühiajaliselt krediidilt võetavaks protsendimääraks, võrdselt teiste rahvamajandusharudega, 2% (käesoleval ajal on protsendimäär 3%).

ПОРЯДОК КРАТКОСРОЧНОГО КРЕДИТОВАНИЯ СОВХОЗОВ, ПЕРЕВЕДЕННЫХ НА ПОЛНЫЙ ХОЗРАСЧЕТ

Х. Рууссаар

Резюме

Для развития сельскохозяйственного производства в последнее время предпринят ряд мероприятий. В результате окрепла материально-техническая база сельскохозяйственных предприятий и увеличилось их финансовое состояние. Поэтому надо было совершенствовать и порядок кредитования сельского хозяйства.

Совхозы, переведенные на полный хозрасчет, стали кредитоваться по новому порядку со второго полугодия 1967 года. В новых условиях объектами краткосрочного кредита являются:

- сезонные сверхнормативные работы в растениеводстве, животноводстве, промышленном вспомогательном и пр. производствах;
- сверхнормативные остатки молодняка животных и животных на откорме, семян, кормов и других производственных материалов;
- сезонные отклонения в накоплениях по реализуемой продукции;
- внутригодовой недостаток собственных средств, предназначенных на осуществление капитальных вложений и капитального ремонта, на прирост нормативов собственных оборотных средств и других плановых затрат данного года;
- сезонный разрыв между затратами и амортизационными отчислениями на капитальный ремонт;
- затраты по формированию основного стада, не покрываемые собственными средствами совхозов.

В связи с тем, что расширилась возможность использования краткосрочного кредита, произошли изменения и в части объектов.

Новый порядок краткосрочного кредитования совхозов расширил возможности использования кредита. Если раньше был установлен лимит кредитования, то сейчас используется контрольная цифра.

Порядок краткосрочного кредитования совхозов, переведенных на полный хозрасчет, всесторонне способствует дальнейшему развитию сельского хозяйства, успешному выполнению и перевыполнению задач снижения себестоимости, повышению рентабельности и финансово-экономическому укреплению совхозов.